

opportunisme van tallozen die hun huik naar de wind zetten. Het uur van de waarheid was de jodenboycot van 1 april 1933. Ineens liepen overal groepjes luidruchtige nazi's te schreeuwen: 'Juda verrecke!', zonder dat iemand daar tegenin durfde te gaan.

Zo trefzeker als destijds Christopher Isherwood de stemmingsomslag beschreef in *Afscheid van Berlijn*, zo doet ook Haffner dat: 'De wereld waarin ik had geleefd, viel uiteen, verdween, werd onzichtbaar, dadelijk en vanzelfsprekend, in alle stilte' en hij vermeldt hoe bekende cabaretiers, acteurs, cartoontekenaars verdwenen, net als de boeken uit de boekhandels en bibliotheken, hoe eertijds respectabele bladen als het *Berliner Tageblatt* ineens op bedachtzame toon hetzelfde credo verkondigden als de *Völkischer Beobachter*. Je zag mensen marcheren en zingen, voor een bepaald soort Duitser was het een paradijs, zegt hij, de stemming leek op die van augustus 1914.

Voor iemand als Haffner was in het Derde Rijk geen plaats. Intellectuelen die hun ziel niet aan de duivel wilden verkopen konden onderduiken of emigreren. In 1934 week hij uit naar Parijs en in 1938 naar Engeland. Zijn postuum verschenen eersteling getuigt van scherp inzicht in de demonie van zijn tijd. Aan de onafzienbare stroom boeken en geschriften die na de oorlog verschenen zijn over de opkomst van het nazidom voegt het niet wezenlijk iets nieuws toe. Maar de tijd en plaats waarin het typescript tot stand kwam, maken het tot een bijzonder document.

Jan van Oudheusden

VIETNAMEERLOG

Denise Chong, *Het meisje van de foto. Het aangrijpende verhaal van Kim Phuc (Prometheus, Amsterdam 2000) 287 blz., prijs f36,50.*

Een meisje dat naakt en met een uitdrukking van pijn over het asfalt loopt. Om haar heen enkele andere kinderen en achter haar soldaten. Het is de foto die een onuitwisbaar beeld gaf van de Vietnamoorlog. De foto stond in juni 1972 in alle kranten en wordt nog steeds vele malen gereproduceerd, onder andere in schoolboeken. De foto liet de gruwelijke gevolgen van de Vietnamoorlog zien en droeg daarmee bij aan het groeiend verzet tegen voortzetting ervan. Maar welke betekenis heeft de foto gehad voor het meisje dat als negenjarige getroffen werd door de napalm?

Denise Chong, schrijfster van de bestseller *De dochters van de concubine* (1995), vertelt het indrukwekkende en ontroerende levensverhaal van Kim Phuc. Uit dit verhaal blijkt dat de foto altijd prominent aanwezig is gebleven in het leven van Kim Phuc. De foto maakte haar leven tegelijkertijd draaglijk en ondraaglijk.

Kim Phuc werd in 1963 vlakbij Saigon geboren tijdens de eerste grote veldslag tussen communistische troepen uit Hanoi en Zuid-Vietnamese regeringstroepen. Haar vader was een van de rijkere boeren van het dorp. Haar moeder verkocht eigen gemaakte noedelsoep. De familie had te maken met nachtelijke bezoeken van de Vietcong en met de aanwezigheid van soldaten van de regering. Toen er in 1972 nauwelijks meer Amerikaanse soldaten en adviseurs waren, vielen de communistische troepen aan. Zuid-Vietnamese vliegtuigen voerden bomaanvallen uit om bunkers en tunnels op te blazen en om met napalm de Vietcongstrijders te verbranden.

Het vliegtuig dat de napalm gooide die Kim Phuc en haar familie en dorpsgenoten trof, was uit de koers. De slachtoffers renden vanuit de bossen waar ze zich hadden schuil gehouden de hoofdweg op. Daar stonden fotografen van internationale persbureaus net op het punt om te vertrekken. Kim Phuc had de brandende kleren van haar lichaam getrokken. De napalm trof haar nek, bijna haar hele rug en haar linkerarm. Een fotograaf had nog een rolletje in zijn toestel en maakte de foto. Hij bracht Kim Phuc naar een ziekenhuis in Saigon. Kim Phuc overleefde al bezorgde de dagelijkse reiniging van de wonden haar onbeschrijflijke pijn. Na de huidtransplantaties en de revalidatie bleven de plotselinge pijnaanvallen voortduren.

Na het vertrek van de Amerikanen stortte de Zuid-Vietnamese economie in. De familie van Kim Phuc kreeg vanuit de VS geld om hun huis te herstellen, maar de lokale autoriteiten hielden het geld vast. Van 1975 tot 1992 leefde de familie van Kim Phuc onder het communistische regime. Ze verhuisden naar een klein huisje en leden regelmatig honger. De moeder leefde apart van haar familie en zorgde met haar winkeltje voor het inkomen.

In 1981 deed Kim Phuc eindexamen middelbare school. Ze wilde naar de universiteit om arts te worden. In deze tijd werd ze voor het eerst door de communistische autoriteiten benaderd. Denise Chong laat zien hoe Kim Phuc keer op keer moest opdraven om aan de buitenlandse pers te vertellen over het bombardement. Ze mocht niet vertellen hoe zwaar het leven in naoorlogs Zuid-Vietnam was. Ook de Nederlandse tv kwam om een documentaire te maken. Kim Phuc moest zich voordoen als studente medicijnen, maar in werkelijkheid had ze haar studie voor arts moeten afbreken. Een Duitse journalist liet haar naar Duitsland komen voor een medische behandeling. Na een ontmoeting met de eerste minister Pham Van Dong kon ze Engels studeren. In 1985 werd Kim Phuc in Moskou uitgenodigd op een wereldjeugdfestival over socialistische onderwerpen. Ze mocht in Cuba gaan studeren. Als zesentwintigjarige werd ze opnieuw eerstejaars. De gebeurtenissen in 1989 betekende voor Cuba een economische terugval. Kim Phuc kreeg weer te maken met armoede. Toen Kim Phuc in 1992 trouwde met Toan, plande ze een huwelijksreis naar Moskou. Ze wist dat het vliegtuig op de terugweg moest tanken in Canada.

Op dit moment woont Kim Phuc in Canada en is ambassadeur voor Unesco. Tijdens haar lezingen legt ze uit dat het meisje op de foto niet meer op de vlucht is en dat wat je ziet geen schreeuw om pijn is, maar een schreeuw om vrede.

Het boek van Denise Chong is zeer waardevol voor de docent die wat meer over de foto wil kunnen vertellen of die het leven onder het communistische regime concreet wil maken. Leerlingen kunnen op Internet aanvullende informatie vinden. Er zijn een aantal goede sites met (Engelstalige) artikelen over de foto en het leven van Kim Phuc en met teksten van toespraken die Kim Phuc als ambassadeur voor Unesco heeft gehouden.

Carla van Boxtel